

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Ivstitia Et Ivre ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

Capvt Secvndvm. De Virtutibus Fortitudini connexis, & vitiis oppositis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

excitat, ut malum declinetur; ut quando illud vires superat, nec est iusta ratio cur sustineatur. tale est terræmotus, fulmen, naufragium, vis hostilis longè superior. Denique omnia manifesta pericula mortis, quando deest causa subeundi. In huiusmodi ergo non timere, vitiosum est; quia est causa cur malum non declinetur: timere autem, laudabile, quia est causa declinandi. Huc pertinet securitas perniciosa eorum, qui se manifestis periculis mortis, cum in peccato mortifero sunt, exponunt, nec æternam mortem timent.

64
Ex qua
causa pro-
ueniat.

Provenit autem hoc vitium ex triplici causa. Primò, Ex eo quod vitam suam minoris faciat quam oportet: qui enim aliquid parvi aestimat, non multum timet illud amittere, etiam si periculo sit expositum. sicut autem vitiosum est, pluris facere vitam quam oportet; (ut cum anteponitur virtuti) ita etiam vitiosum est, eam minoris facere quam oportet; ut cum vanæ gloriæ vel rerum temporalium causa manifesto periculo obiicitur; est enim bonis temporalibus longè præstantior: tum quia res temporales sunt propter vitam humanam, ad eam fovendam, solandam, ornandam: tum quia vita ista temporalis facultatem iustitiæ & meritum vitæ æternæ suppeditat.

Secundò, Ex superbia; hæc enim facit ut homo sibi præfidat, & alios contemnat, quasi ab illis lædi non possit; & ita non timet, iuxta illud Iob 41. *Factus est ut nullum timeat, omne sublime videt.*

Tertiò, Ex animi stoliditate: vnde Aristoteles 3. Ethic. cap. 7. ait *furiosos nihil timere*. sic quidam milites nihil timent; quia per vecordiam non concipiunt animo quid sit mors, & quæ mortem sequantur. Hoc vitium est peccatum mortale vel veniale, pro ratione mali & periculi, cui se defectu timoris exponit: si enim sit magnum malum, (v. g. mors) cui sine iusta causa se obiicit, erit peccatum mortale, nisi forte per stuporem animi excusetur. si autem malum sit parvum, vel periculum non sit notabile, erit veniale. vide Caictanum in Summa verb. Inimicitia. Hæc tamen timoris vacuitas non est distinctum peccatum ab eo, quo quis se periculo exponit: solum enim est peccatum quatenus est causa illius, continens tacitum

in illud periculum consensum. *Audacia* seu temeritas hic accipitur pro excessu in audendo, & Aggrediendo; cum quis ut malum imminens repellat, aggreditur aliquid quod non convenit, vel quando non convenit, vel quo modo non convenit. Oritur hoc vitium ex iisdem causis ex quibus vacuitas timoris, quæ est maxima dispositio ad temeritatem. plerumque tamen ex cupiditate vanæ gloriæ, sicut & *actantia*, cui ut plurimum hoc vitium est connexum: nam audaces ferè sunt iactabundi, & volunt videri fortes, cum non sint. hinc fit ut plerique talium etiam sint timidi, quos Aristoteles *Spaludius* vocat, quasi dicas *audacitimidus*; quia audaciam cum timiditate coniunctam habent. *Inuito enim* (ut idem Aristoteles ait) *sunt præproperi, & ante quam res urgeat, adire pericula volunt; in ipsis autem periculis cedunt & abijstunt. at viri fortes, in factis ipsis sunt acres & ceteres, ante facta sedati & quæri.* Quando verò cupiditati vanæ gloriæ simul coniunctus est vitæ contemptus, vel stoliditas animi, mortem non apprehendentis, tunc se in pericula cæco quodam impetu proiciunt, & peristunt, etiam si parva sit spes victoriæ. hos Aristoteles vocat *perforandus*, id est, proiectæ audaciæ homines, qui mortis pericula lulum faciunt & iocum, & instar belluarum depugnant. hoc vitium est peccatum pro ratione mali & periculi cui se exponunt, sicut dictum est de timoris vacuitate.

Circa prædicta Aduerte, etiam solum tria vitia *fortitudinis* opposita numerentur, reuera tamen esse quatuor: sicut enim fortitudo moderatur timorem, ita etiam audaciam. vnde sicuti peccatur contra fortitudinem excessu & defectu timoris, ita etiam excessu & defectu audendi. Verum defectus audendi continetur sub *timiditate*, qua parte hæc consistit in eo, quod quis refugit aggredi quando oportet: & vocatur propriè *ignavia*, sed sicut inter timoris *vacuitatem* & *temeritatem* est magna affinitas, ita etiam inter *excessum timendi* & *defectum audendi*. Hinc apud Aristotelem eodem nomine continentur: utrumque enim *Stultus* vocat. Latini habent nomina distincta; illud vocant *Timiditatem*, hoc *Ignaviam*.

CAPVT SECVNDVM.

De Virtutibus fortitudini connexis, & vitiis oppositis.

Constat 6. Dubitationibus.

DVBITATIO PRIMA.

Quæ sint partes fortitudinis.

D. Thomas quest. 128.

1
Subiectiva
partes.

NOTANDVM ex D. Thoma, virtuti triplices partes assignari posse, subiectivas, integrantes, & potentiales. *Subiectivas* fortitudo propriè, iuxta D. Thomam, non habet; quia ipsa est species specialissima, cum versetur circa pericula mortis, quæ omnia sunt eiusdem generis, etiam alia alii maiora. Hoc tamen intellige de fortitudine vniuersi ordi-

nis: nam si diuersos virtutum ordines spectemus, duplex erit fortitudinis virtus, alia enim est *Fortitudo ordinis naturalis*, qualis esse potest sine fide; hæc timorem mortis temperat, pericula & acerbitates sustinet, hac tantum consideratione, quia decet hominem ratione præditum, vel Philosophia præceptis imbutum, vel illustri familia clarisque maioribus ortum.

Alia *supernaturalis*, quæ fidem & affectum su-

pernaturalem supponit, & prudentia supernaturali vt regula vitur. Hæc eadem sustinet, quia decet Christianum, crucis Christi cultore, immortalitatis candidatum, &c. Etsi enim istæ fortitudines circa eadem pericula & circa easdem passiones moderandas, ac proinde circa eadem obiecta versentur; tamen non eandem prorsus rationem formalem in illis spectant. vnde nec ob eandem causam ad suas functiones mouentur, sed ob diuersam, & affectibus planè diuersis. qua ratione etiam in fortitudine naturali discrimen specificum fortasse inuenire possit.

² *Partes integrantes* vocat, non ex quibus ipse habitus intrinsecè coalescat, sed quæ necessariae ad integrum fortitudinis officium.

Potentiales verò, quæ virtutem fortitudinis in materia minùs difficili imitantur. Porrò huiusmodi partes quatuor numerantur à D. Augustino l. 8. qq. q. 31. ex Cicerone: *Fortitudo*, inquit, est *considerata periculorum susceptio, & laborum permissio, cuius partes magnificentia, fidentia, patientia, perseverantia*; quod D. Thomas optimè declarat q. 128. art. vnicò in corp. & ad 5.

Esse quas partes fortitudinis.

Officium enim fortitudinis in duobus situm est; in *aggrediendo* & in *sustinendo*. Ad *aggrediendum* autem dgo requiruntur. Primò, Promptitudo animi ad periculum suscipiendum: hanc præstat *fidentia*; qui enim confidit se malum imminens superaturum, facillè periculum suscipit. Secundò, Strenuitas in executione; hanc tribuit *magnificentia*, quæ, teste D. Augustino ex Cicerone, est rerum *magnarum & excelzarum*, cum animi *ampla quadam & splendida propositione, cogitatio & administratio*. Itaque hæc duæ virtutes, quatenus versantur in periculis mortis, sunt partes integrantes fortitudinis, concurrentes ad actum aggressionis.

Similiter ad sustinendum, qui est alter fortitudinis actus, duo requiruntur. Primum est, Ne animus difficultate & asperitate malorum frangatur. ad hoc valet *patientia*, quæ tristitias & dolores moderatur; animusque continet ne hisce passionibus victus, à recto & decore decidat.

Alterum est, Ne diuturnitate malorum fatiscens, cæpta bona abrumpat & desinat; & ad hoc est *perseuerantia*: quo nomine hic intelligimus non eam, quæ est iustitia vique ad finem continuatio, sed propositum durantibus malis in cæpto perseverandi.

³ *Quo modo sint integrantes.* Ex his patet, qua ratione hæc quatuor virtutes dicantur partes *integrantes* fortitudinis; nimirum si considerentur vt versantur in propria fortitudinis materia, id est, in periculis mortis; sic enim ad integrum illius officium concurrunt, suntque veluti quædam illius membra.

Quo modo potentiales. Si verò spectentur in aliis quibusdam materiis minùs difficilibus, dicuntur partes fortitudinis *potentiales*, quia fortitudinem imitantur, licet eius perfectionem non assequantur. vide suprà c. 46. dub. 1. Sic *fidentia* est virtus, quæ in aliis rebus difficilibus extra pericula mortis, promptum animum præstat; *magnificentia*, quæ talia splendide exequitur; *patientia*, quæ tales difficultates tolerat; *perseuerantia*, quæ in finem in illis perdurat.

⁴ *Reducuntur ad supradicta.* Notandum est Primò, Prædictis partibus fortitudinis tres alias adici à Macrobio lib. 1. in somnium Scipionis; *magnanimitatem, securitatem, & constantiam*. Verùm magnanimitas & securitas

sub *fidentia* possunt comprehendi; *fidentia* enim continet credulitatem mali superandi vel boni consequendi, & spem conficiendi. vtrumque parit *magnanimitas*: facit enim, vt id quod arduum est, videatur confici posse, & simul eius desiderium iniicit.

Securitas est perfectio quædam *fidentia*; excludens timorem & anxiam curam. tunc enim securus est animus, quando ita confidit, vt non amplius timeat vinci à malo, vel excidere à bono; item quando malum est superatum.

Constantia ad perseverantiam pertinet, quid enim est aliud *perseuerantia* quàm *constantia* vique in finem? Eodem pertinet *longanimitas*, quæ ob mali diuturnitatem non finit animum à recto desciscere.

Notandum Secundò, Non omnes prædictas partes esse virtutes distinctas, sed satis esse vt sint actus distincti: eiusdem enim habitus est, præbere se magnanimum & confidentem in periculis, & securum absque anxietate. Item eiusdem virtutis est, efficere patientem, constantem, longanimem & perseverantem.

Cetera vide apud D. Thomam in Respons. ad 6. vbi corruptè in multis exemplaribus legitur *lenia pro lenia*, Græcè *ληνία*; quod non patientiam aut tolerantiam, sed animi confidentiam & promptam audaciam significat. Plerumque accipitur in bonum; aliquando etiam in malum, vt ex Græcis Auctoribus constat. hinc *ληνίας* vir strenuus & animo confidenti, quod est virtutis; vel etiam præfidentii, quod est vitij.

⁵ *Non sunt omnes distincti habitus.*

DVBITATIO II.

Quid sit magnanimitas, & qui eius actus.

Diuus Thomas quæst. 129.

M*agnanimitas*, seu magnitudo animi, Græcè *μεγαλοψυχία*, est virtus ad opera magna & heroica in omni virtutū genere inclinans. Magnus enim dicitur animus, qui ad magna adspirat, eaq; sola æstimat & cogitat, parua negligit vel despicit. ex affectu enim & studio rerum magnarum vel paruarum, animus magnus vel paruus dicitur. nihil autem verè magnum in rebus humanis, præter virtutem, quæ sola est hominis bonum, & ornamentum quæ homo est, animum perficiens, & æternum permanens, æternamque vitam concilians: cetera omnia, vt diuitiæ, voluptates, honores huius mundi, parui sunt momenti, vt pore ad vitam istam corporalem dumtaxat & temporalem pertinentia. Et quamuis omnia virtutum opera ad res temporales collata magna sint bona; tamen non omnia in suo genere sunt magna vel ardua; sunt enim *minora & maiora*, facilia & difficilia. propriè autem dicuntur *magna*, quæ in singulis virtutum generibus magna seu ardua censentur, magnoque honore sunt digna; vt sunt magna abstinentiæ, magna vitæ austeritas, magni labores pro salute animarum, eximia patientia in magnis calamitatibus, eximium orationis studium, &c. Itaque virtus illa, quæ magnitudo animi dicitur, ad hæc inclinat.

⁶ *Quid magnanimitas.*

⁷ *Quid verè magnum.*

Nec obstat, quod omnis virtus, si perfecta sit, ad opera magna sui generis incitet; (magna enim virtus abstinentiæ, ad magna ieiunia; magna religio,

O o o religio,

religio, ad magna in Deum pietatis officia impellit) quia aliam rationem formalem, seu aliud motuum intrinsecum aliarum virtutes in suis obiectis spectant, aliud magnitudo animi. hæc enim inclinatur ad opera magna virtutum, non quia in illis elucet honestas peculiaris illius vel illius virtutis, v. g. bonum abstinentiæ, vel Religionis; sed quia magna sunt & ardua; id est, quia consentanea animo magno & generoso, magnis gratiæ præstidiis adiuto, magna rerum cælestium cognitione instructo, magnis præmiis illecto, magnis exemplis prouocato. qui enim hæc perpendit, facile videt, magna virtutum officia sibi congruere, & decorum esse non nisi magna cogitare, æstimare, affectare, moliri. Itaque esse *magnum* seu *arduum*

Quomodo hæc virtus inclinatur ad magna opera virtutum.

Ratio formalis obiectiua huius virtutis.

Quo modo alia virtutes inclinatur ad magna.

8 Distinguitur specie ab aliis.

9 Obiectio.

Respon. Quo modo versatur in magnis honoribus.

est ratio formalis obiectiua huius virtutis, ob quam ad illa inclinatur, & quam in illis efficere & veluti in sua materia imprimere conatur. Reliquæ verò virtutes, si perfectæ sint, seu in gradu heroico, inclinantur ad opera magna sui generis; non ratione magnitudinis, sed ratione peculiaris honestatis, quam habent ex sua materia, quæ honestas in magnis operibus est illustrior. Itaque magnitudo operum non se habet tamquam motuum principale seu formale illarum virtutum, sed vt circumstantia obiecti, ratione cuius honestas obiecti magis elucet; & vt circumstantia operis, in executione respondens circumstantiæ quæ est in causa. sicut enim magna virtus iustitiæ, fortitudinis, temperantiæ, magna opera sui generis.

Hinc patet, virtutem hanc, etsi ad opera illustriora aliarum virtutum inclinatur, tamen ab illis distingui specie, & esse virtutem specialem: habet enim distinctum obiectum formale, à quo suam speciem accipit: & illa opera solum se habent instar materiæ, cui suam formam inferat, quæ est, esse magnum & arduum.

Hanc doctrinam expressè tradit Caietan. q. 129. art. 1. & 4. & est D. Thomæ ibidem. sed clariùs in 3. caput lib. 4. Ethicorum, exponens illa verba Aristotelis, *Etiã viri magnanimi esse videatur quod in quaque virtute magnum est*; vbi dicit: *Per hoc magnitudo est specialis virtus distincta ab aliis, quia tendit ad rationem magni in cuiuslibet virtutis opere, v. g. fortitudo intendit fortiter agere; magnanimitas intendit magna operari in fortiter agendo, & sic de aliis. Idem docet q. 134. a. 1. ad 2. Eadem est mens Aristotelis in verbis allatis; & infra cum ait, *Videtur animi magnitudo quasi quoddam virtutum omnium ornamentum; nam & maiores eas amplioresequæ facit, & sine illis constare nullo modo potest.**

Dices, Aristoteles capite illo 3. & D. Thomas q. 129. art. 2. 3. & 4. docent magnanimitatem versari circa magnos honores, ideoque esse virtutem specialem: ergo non extendit se ad actus eximios aliarum virtutum.

Respondeo negando consequentiam: aliter enim versatur circa honores, aliter circa actus virtutum. Circa honores enim versatur, non quidem eos propter se expetendo; (hoc enim laudabile non esset) sed tamquam circa materiam remotam; moderando appetitum honorum, vt eis rectè vtamur, nec pluris, quàm par est æstimemus: sicut liberalitas versatur circa diuitias, & fortitudo circa pericula mortis. circa verò actus virtutum versatur tamquam circa obiectum materiale, seu

materiam propinquam, magnitudinem & excellentiam quamdam in illis appetendo, procurando & efficiendo. Sicut enim fortitudo moderatur timorem & audaciam in periculis, vt fortiter agat; & liberalitas amorem pecuniæ, vt ea rectè vt possit, & facile donare vbi ratio dicitur: ita magnitudo animi temperat appetitum magnorum honorum, vt opera magna sincero affectu desinet; ne vel si honor ablit, desistat; vel si adfit, eius affectu potissimum moueatur. qui enim magna præstare in aliquo virtutum genere student, potissimum infestantur appetitui honoris, qui illustria facta comitari solet, & vehementer affectum ad se trahit; itaque eget moderatione, quam efficit hæc virtus. eiusdem enim virtutis est bonum opus operari, & intrinseca eius impedimenta, quæ ratione materiæ proueniunt, tollere: tale autem impedimentum est honoris immodicus appetitus. neque solum in honoribus moderationem animi parit hæc virtus, sed etiam in contumelias & omni fortuna conditione, vt Aristoteles loco citato docet: *Maximè, inquit, in honoribus & fortuna aduersa. versatur vir magnanimus. verum tamen in diuitiis quoque & principatu, in omni denique secunda & aduersa fortuna quidquid acciderit, in eo se moderatum præbebit: neque in rebus secundis lætitia effertur, neque in aduersis morore contrahetur, nam ne in honorem quidem sic animatus est, qui tamen quàm maxima res est.*

Ex his perspicuum est Primò, Quodnam huius virtutis sit officium: principale enim munus eius, quod ipsa potissimum intendit, est opera magna, seu quæ magno honore sint digna efficere, non propter honorem huius mundi (non enim est vera virtus, quæ honorem humanum sibi propositum habet, vt docet D. Augustinus libro 5. de Ciuit. cap. 12. quia est res caduca, fragilis, fallax, bonis & malis communis) sed propter ipsorum operum excellentiam, ratione cuius honore sunt digna.

Secundum munus eius est, appetitum honorum moderari, ita vt eos neque multum appetat, neque plus quàm par est refugiat: si deferantur, iis non extolli, non exultare lætitia, sed moderatè se gere. vnde Aristoteles ait: *Magnis honoribus & us quis à viris bonis deseritur modice delectabitur, tamquam sibi accommodatis: qui autem à vulgo & ob res paruas tribuentur, prorsus contemnet.*

Tertium, In omni prospera & aduersa fortuna moderatè agere. cum enim nihil magni æstimet, nisi quod verè magnum est, fit vt omnia temporalia parui pendat, ac proinde non multum curet illorum secundos vel contrarios successus.

Quamuis autem magnanimus honorem huius mundi parui æstimet, neque propter illum opereatur; maximi tamen facit honorem cælestem, vt apud Deum & Angelos magnus habeatur & sit. hic enim honor est pars nostræ felicitatis, & præmium virtutis; & inter bona nostra externa maximum. Itaque propter illum honestè operari potest, & ad ardua virtutum coniti: vnde 2. Corinth. 10. dicitur: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur; non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.* & Ioannis 5. vers. 38. aperte indicatur, *gloriam, quæ à solo Deo est, esse querendam.*

Patet secundò, Hanc virtutem maximè reperiri in iis, qui spreis omnibus quæ in mundo sunt, Christi

Etiã in cæmelis & fortuna aduersa.

10 Officium magnanimi.

11 Quomodo honor possit magnanimus querere.

12 Quibus insit hæc virtus.

Christi consilia sunt secuti, & ad eius imitationem vitam componunt. magnitudo enim animi potissimum in duobus sita est; in contemptu earum rerum quae maximi vulgè aestimantur & quaeruntur, ut fuit diuitiae, voluptates, & honores; & in conatu nisi quae ad ea quae sunt maximè ardua & honore caelestis digna; ut sunt consilia Domini, perfectio vitae Christianae.

13
Fidentia
& securitas.
Patet Tertio, Ad hanc virtutem pertinere fidentiam & securitatem. Fidentiam quidem, quia non potest quis ardua generosè aggredi, nisi multum confidat se posse conficere. Deinde fidentia oritur ex eo quòd quis aduertat sibi suppetere vires & auxilia ad res arduas peragendas, & quòd earum perficiendarum desiderio teneatur; quorum vtrumque est in hac virtute. Securitatem vero, quia qui res humanas non multum curat, & solis aeternis est intentus, ad quas satis opis & praesidij à Deo se habere sentit; multis curis est solutus, & magna animi securitate fruatur. magna quoque confidentia securitatem parit.

14
Mores magnanimi.
Ut melius huius virtutis indoles intelligatur, Notandum est, ab Aristotele assignari viginti mores seu conditiones viri magnanimi, quae nobis breuiter explicanda: sunt enim notae quaedam eximiae huius virtutis, meritiò vitæ & moribus exprimentae.

Prima, *Dignum se magno honore existimare*, intellige, spectato officio quod gerit, vel donis Dei quibus est ornatus. Cum hoc tamen stare potest ut sit humillimus coram Deo, dum considerat se ex seipso nihil boni habere, nihil posse, nihil esse; sine Deo in profundum malorum, imò in nihilum ruere, &c. Sic Sancti in caelis & humillimi sunt, & tamen ab hominibus coli volunt, diuersa sui confideratione.

Secunda, *Modicè honoribus etiam magnis, & à bonis viris oblati delectari, à vulgo & ob res paruas delatos contemnere.*

Tertia, *In prosperis & aduersis moderatum se praeberere.*

Quarta, *Non offerre se casibus parvorum periculorum, nec amare pericula, eo quòd paucae res magni faciat, magnis tamen, vbi de rebus praclaris agitur, se exponere, & tunc vitæ non parcere.* Aristoteles tribus verbis: *Ὁν ἐστὶ δὲ μικροῦ καὶ ἐστὶ φρονιδῶν, καὶ ἀποκρίνω δὲ.*

Quinta, *Acceptum beneficium maiore beneficio compensare.* vnde fit, ut non multum meminerit beneficiorum acceptorum, quia maioribus illa beneficiis obruit. quod intellige de beneficiis humanis & vulgaribus, quae ipse facillè potest vincere.

Sexta, *Neminem aut vix quemquam rogare.* vel enim parua sunt quae ab alijs potest accipere; & ita non curat: vel certè sua industria potest consequi; & sic non vult ab alio pendere, nec alteri molestus esse.

Septima, *Libenter alteri operæ dare atque inservire:* hoc enim est perfectionis & aurgentis signum.

Octava, *Cum viris Principibus & opulentis praestare se magnum & excelsum;* nimirum illis non adulando, nec sinendo suam libertatem opprimi eorum auctoritate. cum mediocribus & infimis modestum ac moderatum. sic enim Deum quodam modo imitatur, qui humilia respicit.

Nona, *Non se locis aut functionibus honoratorijs ingerere:* hoc enim potius ambitiosi, quam magnanimi.

Decima, *Cunctari & quietem agere, nisi res magna sit proposita;* quia parua non moratur; vnde fit ut paucis faciat, sed magna.

Vndecima, *Aperitè odisse, & aperitè amare;* puta quae odio vel amore digna: Gracè est, *ἀπὸ φανεροῦ καὶ φανεροῦ, quia timentis est fronte occultare sententiam.*

Duodecima, *Aperitè omnia dicere & agere:* intellige, intra limites prudentiae. Addit Aristoteles: *Amat enim orationis libertatem, quia ad alios contemnendos est propensus.* id est, Cum res humanas parui faciat, facillè ita se gerit, ut etiam alios parui pendere videatur. quod intellige, quando de veritate vel iusticia agit. exempla habemus in martyribus, & alijs viris sanctissimis.

Decimatertia, *Vi dissimulatione in vulgus:* non enim sua patefacit omnibus, sed tegit; non enim quaerit vulgi laudes.

Decimaquarta, *Non posse alterius nutu vivere, nisi amici:* seruire enim id est, nec sine assentione fieri potest; à qua ille longissimè abest. quòd si amici nutu vivere potest, multo magis nutu Superioris, qui & maximè est amicus, (cum omne bonum subito ex sincera benevolentia velit ac procuret) & loco Dei praesidet. vnde patet, religiosam obedientiam cum magnanimitate non pugnare, sed ei consentaneam esse.

Decimaquinta, *Non facile admirari:* nihil enim ei magnum est, inquit Aristoteles, puta in rebus humanis.

Decimasexta, *Non meminisse iniuriarum:* viri enim magnanimi non est, ait idem, memorem esse, praesertim iniuriarum & malorum, sed ea potius pro nihilo putare. Itaque viles animae sunt, Aristotelis sententia, qui iniurias priuatas sine fine persequuntur. quo modo enim non viles, quorum status & dignitas omnis vno verbo labefactatur, nec nisi eo vindicato, constare potest: quanto generosius est, statum suum extra fortunae aleam repositum ducere; nec se à quoquam nisi à seipso laedi posse: Multum igitur errat vulgus, qui illos generosos & magnanimos putat.

Decimaseptima, *Non cupido loqui de hominibus;* quia neque ut laudetur sollicitus est, nec ut alij vituperentur, nec aliorum laudator est, nec maledicus, ne in inimicos quidem, nisi accepta contumelia. vbi Aristoteles permittit illis pendere *καλοκρίαν*, id est, probum seu conuitium, accepta contumelia ab inimico: tunc enim non videtur esse contra virtutem, si moderatè & absque scandalo fiat, ut sic contumelia repellatur. plerumque tamen melius est dissimulare, ne videamur reddere malum pro malo, aut maledictum pro maledicto, contra praecipuum Apostoli, & Domini nostri: idque maioris animi est signum. *Leo ad latratus canum vix lentus respicit.*

Decimaoctaua, *In rebus, quae necessario perfe-randa, vel qua exiguae sunt, non esse queribundum aut supplicem:* quia est animi nimium rebus humanis addicti.

Decimanona, *Malle possidere res honestas quam fructuosas, hoc enim magis proprium est hominis seipso contenti.*

Vigesima, *Habere motum tardum, vocem grauem, orationem stabilem ac sedatam:* quia festinare non solet, qui paucis rebus studet; nec vehementer contendere, cui nihil magnum esse videtur. Ita Aristoteles.

DVBITATIO III.

Quæ vitia magnanimitati aduersentur.

D. Thomas quæst. 130. & 131.

18 **O**pponuntur magnanimitati tria vitia per excellum, *presumptio, ambitio, & inanis gloria.* *Presumptio* respicit propriè opus aliquod, *Ambitio* honorem, *Inanis gloria* opinionem & famam. Vnum per defectum, *Puffillanimitas*; quæ tamen illis tribus respondet.

Presumptio quid sit.

Presumptio, quam etiã *presidentiam* Latini vocant, est nimia suarum virium confidentia, qua fit vt quis aggrediatur aliquid, vel paratus sit aggredi, quod est supra ipsius vires. *Vires ipsius* intellige quas vel in seipso, vel in aliis paratas habet. quod enim per amicos possumus, nos ipsi posse dicimur. consistunt autem vel in facultate naturali, vel in virtute aliqua infusa aut acquisita, vel in arte aliqua, vel in gratia gratis data, vel in potestate Ordinis, vel in potestate iurisdictionis: nam ratione horum omnium si quis aliquid supra suam facultatem tentet, erit vitium presumptionis; vt patet ex Caietano v. *Presumptio*, in Summa.

19 *Supponit falsam opinionem.*

Hoc vitium in intellectu supponit opinionem falsam de suis viribus, ex culpabili ignorantia vel inconsideratione ortam: si enim hæc non esset culpabilis, neque opinio inde nascens, neque affectus voluntatis consequens culpabilis esset; vt cum quis bona fide ignorans rei conditionem, aliquid supra suam facultatem tentat. In voluntate verò requirit affectum vel absolute exequendi tale opus: vel sub conditione, si nimirum res ad se pertineret, si tempus & locus posceret, &c.

In quibus hoc vitium.

Hoc modo presumptuosi & presidentes censendi hæretici, qui Scripturas audent exponere non præuio longo studio, vel sanctorum Patrum lectione: qui tentant miracula vel futurorum prædictionem, absque dono miraculorum vel prophetiæ: qui solis naturæ viribus putant se posse benè viuere & legem implere. Item qui absq; debita peritia suscipiunt officium Medici, Aduocati, Parochi, Confessoris, &c. qui vsurpant sibi potestatem, quam non habent, vel maiorem quam habent; vt si diaconus vellet offerre sacrificium, absolvere, baptizare coram sacerdote; si Iudex secularis cognoscere de causis ecclesiasticis.

esse peccatum.

Hoc autem peccatum esse probat D. Thomas, quia per illud violatur lex naturæ, orta ex lege æterna, quam omnes res naturales tenent: hæ enim omnes ex diuina ordinatione hanc seruant legem, vt nihil conentur supra suam facultatem, sed solum inclinent ad opera viribus suis commensata: præsumptio verò impellit ad id quod est supra facultatem.

20

Est peccatum mortiferum, quando fit cum periculo vel iniuria alterius, sicut præsumptio Medici, Iudicis, Confessoris: vel quando prouenit ex errore contra fidem, sicut præsumptio hæreticorum in multis actibus. extra tales euentus ferè est peccatum veniale. Ita Caietanus supra.

Presumptio misericordis.

Presumptio de misericordia Dei, (quæ dicitur peccatum in Spiritu sanctum) qua quis non curat diuinam iusticiam, confidens Deum ipsi præstiturum veniam, etiam si non si sollicitus de conuersione vitæ, potius opponitur spei quam magnani-

mitati; excedit enim modum in sperando, indebitè confidens de diuina bonitate, non de sua virtute; sicut desperatio deficit, non satis de ea confidens. nisi fortè hæc præsumptio proueniat quod sibi tale Dei beneficium deberi putet; tunc enim immediatè præsumit & prædit de sua virtute, per eam volens consequi id, quod longè illam superat; & sic erit contra magnanimitatem.

Ambitio est inordinatus appetitus honoris: *honor* autem est testimonium excellentiæ; quod multis modis deferri potest, vt detectione capitis, inclinatione corporis, genuflexione, concessione loci honoratoris, erectione statuæ, delatione officij, magistratus, principatus, &c. vt dictum est supra cap. 36. dub. 3. hos omnes modos respicit ambitio; qui enim aliquid horum sibi inordinatè appetit deferri, est ambitiosus.

Porro honor tripliciter inordinatè potest appeti. Primò, si appetas honorem ob rem quæ tibi non conuenit, vel notabiliter maiorem quam par sit, vt si quis velit honorari ob gradum vel doctrinam, quam non habet: si laicus velit præcedere sacerdotem aut Episcopum: si adpires ad officium honorabile, quo es indignus; aut velis præferri multò dignioribus; si ratione diuitiarum velis tibi magnum honorem haberi. Secundo, si quaras honorem ex re quæ tibi conuenit, sed illicita, v.g. ex rebellionem, quod audeas resistere tuo Principi; ex arte magica, &c. Tertio, si ita ames honorem, vt paratus sis Deum offendere causâ illius acquirendi vel conseruandi: vt si Episcopatum compares per simoniam, Principatum per bella iniuria: si vt officium retineas, iniquum præstes iniuriandum, &c.

In primo est peccatum veniale tantum, nisi appetatur cum iniuria alterius. In secundo est peccatum mortale vel veniale, pro ratione materiæ ex qua honorem caprat. In tertio similiter, pro ratione mediocum quibus vitur vel paratus est vt.

Reprehenditur hoc vitium à Domino, Matth. 23. *Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi, &c. & Ecclesiastici 7. Noli querere ab homine ducatum, nec à Rege cathedram honoris.*

Oritur hoc vitium ex superbia. sicut enim superbia est inordinatus appetitus excellentiæ; ita ambitio est inordinatus appetitus honoris, qui est testimonium excellentiæ; vnde omnes ambitiosi sunt superbi, & omnes superbi ambitiosi. habet enim se ad superbiam vt propria passio, vel vt effectus adæquatus.

Si autem honor appetatur moderatè ex re bona, nullum erit peccatum, etiam si nullus alius finis spectetur; vt colligitur ex D. Thoma q. 132. art. 1. ad 3. quia per se est obiectum indifferens, proxime accedens ad rationem honesti, cum sit testimonium & imago quædam virtutis.

Inanis gloria, quam Græci *xyrodoçian* vocant, hoc loco accipitur pro vanæ gloriæ cupiditate: alio loco qui propriè ipsa non est peccatum, sed peccati obiectum, in alio existens. *Gloria est clara cum laude notitia*, inquit Cicero: puta de excellentia alicuius. Itaque complectitur opinionem & laudem, & consequenter famam, quia bona fama in laude consistit: supponit autem excellentiam aliquam veram his dignam, tamquam materiam & obiectum opi-

opinionis & fame. vnde pater, gloriam ab honore distingui, & consequenter ambitionem à cenodoxia seu vanæ gloriæ cupiditate. Gloria enim in notitia excellentiæ alterius, & laude, quæ verbis agitur, sita est. Honor verò in dignitatibus, magistratibus, & aliis testimoniis excellentiæ, quæ signis exhibentur, quando tamen vana gloria statuitur vitium capitale, etiam ambitio hoc nomine intelligenda est.

Potest autem gloria tripliciter esse vana in proposito. Primò, Si de simulata excellentia queratur opinio vel fama; sicut faciunt hypocritæ, & omnes qui se fingunt peritos alicuius discipline cum non sint. Secundò, Si maior queratur quam par sit, aut de rebus aliis indignis; sicut faciunt iactabundi, & omnes qui de opibus & rebus friuolis gloriantur. Tertiò, Si apud eos qui de rebus non possunt rectè iudicare: sicut si quis coram imperitis disputaret, vt sapiens ab eis habeatur: nisi fortè id ad vltiorem finem honestum referret.

24
Quale peccatum sit.

Erit autem hæc cupiditas peccatum mortale, Primò, Si hæc vana gloria appetatur ex facto, quod est peccatum mortiferum; vt de magia, de adulterio, de duello, de homicidio; nam talis gloriatio includit facti approbationem. si tamen non de ipso facto, sed de robore corporis, audacia, ingenio, quæ tali facto patefiunt, gloria quereretur, non esset per se peccatum mortale; quia cum eo stare potest facti prauis detestatio. Secundò, Si ob illam acquirendam vel retinendam negligat ea quæ ad salutem sunt necessaria; vel aliter paratus sit mortiferè peccare: quales erant multi ex primoribus Iudæorum, de quibus Ioannis 12. dicitur, *Dilexerunt magis gloriam hominum, quam gloriam Dei.* & Ioannis 5. *Quomodo potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam, quæ a solo Deo est, non queritis?* Extra hos casus solum est veniale, vt docet Caietanus verb. Gloriæ humane appetitus: nam per se veniale est; neque fit mortale, nisi ratione alterius peccati, quod interdum in affectu vanæ gloriæ inuoluitur.

25
Est vitium capitale.

Numeratur *vana gloria* inter vitia principalia seu capitalia, à D. Gregorio libro 31. Moralium c. 31. quem sequitur D. Thomas q. 132. ar. 4. & 5. & ceteri Doctores; quia *vitium capitale* dicitur, ex quo tamquam radice virulenta, multa alia vitia veluti propaggines venenatæ nascuntur. Talia sunt quæ versantur circa obiectum valdè appetibile, cuius causa plerique mortalium parati sunt multa mala facere & pati; vt circa gloriam, (sub qua etiam famam & honorem intellige) diuitias, voluptates gustus, voluptates tactus. hinc vitia capitalia sunt *cupiditas vana gloria, auaritia, gula, & luxuria.* Item quæ versantur circa obiectum valdè molestum, saltem in imaginatione, cuius mali pelendi, vel molestiæ solandæ causâ, etiam multa mala facere solent, vt sunt *inuidia, ira, & tristitia.*

26
Septem filia vana gloria.

Sicigitur vanæ gloriæ cupiditas est vitium capitale; ex qua nascuntur hæc septem filie, iuxta D. Gregorium, *inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinacia, discordia, & nominatim præsumptiones.* Ratio est, quia *vana gloria* consistit in manifestatione suæ excellentiæ, siue veræ, siue fictæ. Dupliciter autem excellentiam tuam inordinatè patefacere potes. Primò, *Directè*, idque vel per verba; & sic est *iactantia*; vel per facta: quæ si vera sint, & aliquid admirationis habeant, erit *præsumptio nominatum*; (has enim solent homi-

nes magis admirari) si falsa sint, erit *hypocrisis*. Secundò, *Indirectè*, quatenus videlicet vis ostendere te non esse altero minorem, idque quadrupliciter. Primò, *Ratione intellectus*; quod fit *per tinacia*, qua quis nimis inhæret suæ sententiæ, nolens cedere meliori. Secundò, *Ratione voluntatis*; quod fit *discordia*, qua quis non vult alteri consentire. Tertiò, *Quoad verba*; sicque est *contentio*. Quartò, *Quoad facta*; dum quis non vult exequi præceptum Superioris, ne videatur minor, quod fit per *inobedientiam*. vide D. Thomam art. 5. q. 132.

Quòd autem hæc tria vitia magnanimitati aduersentur, perspicuum est ex dictis. *Magnanimitas* enim versatur circa tria. Primò & principaliter circa magnum opus, ad quod iuxta mensuram suarum virium tendit. hæc ratione aduersatur ei *præsumptio*, quæ ad idem supra vires tendit. Secundò, Versatur circa honorem, tamquam materiam, cuius appetitum moderatur; sic opponitur ei *ambitio*, quæ immodicè in honorem tendit. Tertiò, Circa gloriam, laudem & famam, quorum etiam moderatur affectum; hæc enim ad eandem virtutem, ad quam honor, pertinent. sic opponitur ei *cupiditas vana gloria*, quæ ex quibusuis rebus, etiam ex mustaceo, & apud quosuis gloriolam captat. Aristoteles non expressit distinctè omnia vitia, quæ magnitudini per excessum opponuntur, sed solum vnum, quod ille *χαυρότητα* vocat, quo is, qui est indignus, seipsum dignum magnis honoribus æstimat, splendoreque vestium & opum ostentatione honores vbique captat. hos vocat *χαυρους*, quasi dicat, *laxos aut tumidos*, vel *αυδης τας τιμας ηε χαυροτες*, honoribus inhiantes; *χαυρον* enim à *χαλιειν* haurere, ductum. eosdem dicit esse stolidos, & seipfos ignorare.

Pusillanimitas, quam Aristoteles *μειροψυχια* vocat, est alterum extremum magnanimitati directè oppositum. hoc vitium supponit apprehensionem, qua quis omnia tamquam nimis magna, & suam facultatem vel dignitatem excedentia concipit: vnde fit vt diffidens viribus suis refugiat officia ad quæ probè est idoneus, & detrectet bona opera aliquid difficultatis habentia, quæ facile alioquin possent præstare. Si vocetur à Deo ad Religionem, imaginatur rem esse nimis grauem, tristem, intolerabilem; nec audet capeffere. Rursus considerans suam conditionem, putat se indignum honore qui defertur, (quasi honor sit magnum quiddam) nec vult illum admittere, etiam si recta ratio aliud postulet; seque nimium abiicit, non habita ratione officij vel gradus, in quo est constitutus. Eodem modo se habet etiam ad gloriam, laudem, & famam; etsi his verè sit dignus. vnde perspicuum est, hoc vitium respondere in altero extremo tribus illis vitiis explicatis, præsumptioni, ambitioni, & vanæ gloriæ. vt enim nimium refugit opera & officia suis viribus commensa, repugnat præsumptioni: vt nimis honorem, ambitioni; vt veram gloriam & famam, vanæ gloriæ.

Hoc vitium est peccatum mortale, si id, quod detrectat, tale sit, vt ad illud suscipiendum sub peccato mortifero teneatur. si autem solum teneatur sub veniali, erit veniale. Idem dicendum etiam res sit consilij tantum; nam etsi non tenearis amplecti, tamen ex pusillanimitate animi

27
Aduersatur magnanimitati tria prædicta vitia.

28
Pusillanimitas.

29
Quale peccatum.

refugere, quasi vires, quas Deus tibi dedit vel paratus est dare, superet, malum est.

Contra pusillanimitatem.

Aduersus pusillanimitatem facit consideratio diuini auxiliij, quod in iis, quæ ad salutem aut vocationem nostram pertinent, nobis præstò est, exempla Sanctorum, magnitudo præmiorum, & alia quæ fiduciam augent.

DUBITATIO IV.

Quid magnificencia, & quod vitium ei aduersetur.

D. Thomas quæst. 134. 135.

30
Dupl. accipitur.
1. Generatim.

Nomen Magnificencia dupliciter accipi potest, vt colligitur ex D. Thoma q. 134. art. 1. Primò in genere, pro quauis virtute, quæ facit res magnas; siue illæ sint actiones, quas Græci *μεγαλῆτες* vocant; siue res effectæ, quæ *μεγαλῆ* facere enim aliquando generatim sumitur, vt actiones & effectiones comprehendat. Hoc modo magnificencia non est virtus specialis, & continetur etiam Deo & Christo; cerniturque in opere creationis, redemptionis, gubernationis, sanctificationis, glorificationis. hæc enim valde magna sunt, & horum ratione Scriptura tribuit Deo & Christo magnificenciam, 1. Paral. 19. Psal. 8. 110. 144. & alibi.

31
2. Speciatim.

Secundò, Pro virtute humana, quæ magnis sumptibus in externa materia aliquid magni efficit. hoc modo est peculiaris virtus, quam explicat hic D. Thomas, & Aristoteles l. 4. Ethicorum c. 2. eamque vocat *μεγαλοπρεπεία*, q. d. magnidecentiam.

Quo modo distinguitur à magnanimitate.

Distinguitur à magnanimitate, secundum Caietanum art. 2. quod hæc intendat magnitudinem in actione virtutis; (hanc enim vult magnam & splendendam efficere: vnde dicit Aristoteles, ipsam esse omnium virtutum ornamentum; nimirum quia earum actiones illustriores facit) illa verò intendit magnitudinem in opere externo, quatenus est opus artis, vel vsibus humanis accommodatum, magnos sumptus requirens, vt in extruendis Templis, Monasterijs, Collegijs, in constituendis pijs foundationibus, in epulo publico exhibendo, quando ratio postulat. De huiusmodi intellige definitionem Ciceronis, quam refert D. Augustinus, q. 31. Tract. 83. qq. Magnificencia est rerum magnarum & excelzarum, cum ampla quadam & splendida propositione cogitatio atq; administratio. In iisdem tamen versari etiam potest magnanimitas, si spectentur vt sunt magna virtutum opera, vt expressè docet D. Thomas artic. 2. ad 2. cum ait: Ad magnanimitatem pertinet non solum tendere in magnum, sed etiam in omnibus virtutibus magnum operari, vel faciendo, vel qualitercumq; agendo, vt in 4. Ethic. dicitur. Itaque magnificencia videtur vel pars quædam esse magnanimitatis, vel parum ab ea distingui, vt versatur in tali materia.

32
Officium magnificencia.

Officium primarium huius virtutis est, res magnas, ad quas magno sumptu opus est, efficere, quando ratio id postulat, vel suadet. Deinde huius rei causa affectum copiosæ pecuniæ ad id necessaria moderari, ne per illum vel opus non audeat suscipere quando oportet, vel susceptum relinquat, vel non decorè perficiat. tota enim difficultas in huiusmodi splendidis operibus susci-

piendis & perficiendis prouenit ex affectu pecuniæ non mediocri, sed grandis, & ingentis summa, quæ impendenda: hic enim affectus facit vt homini valde difficile sit tantam copiam condere, quantum opus postulat. Itaque requiritur aliqua virtus quæ hanc difficultatem vincat, neq; ad hoc sufficit liberalitas, quia hæc solum moderatur affectum circa mediocres & ordinarias expensas; tollitque difficultatē, quam homo in illis sentire solet, non ex affectu magnitudinis summa, sed simpliciter ex affectu pecuniæ: at longè alia sentitur dum magnæ expensæ faciendæ; vnde oportuit maiorem quamdam esse virtutem, quæ id præstet in magnis, quod liberalitas in mediocribus: hanc magnificenciam vocamus. Simile cernitur in honoribus: affectum enim in magnis honoribus regit magnanimitas: in mediocribus virtus *ἀναισθησία*, quam *σπουδαίαν* vocare possumus, hoc nomine in bonam partem accepto. vide Arist. lib. 4. Ethic. c. 4. & D. Thomam q. 129. art. 2.

Duplex virtus circa honores, & duplex circa pecunias.

Petes, Cur non simili modo ponitur duplex virtus circa voluptates corporis, altera circa maximas, altera circa mediocres?

33
Cur non duplex circa voluptates, &c.

Respond. Quia illa virtus, quæ affectum moderatur in maximis voluptatibus, sufficiens est vt illum moderetur etiam in mediocribus, v. g. ciborum vel venereorum. cuius ratio est, quia idem motiuum seu obiectum formale in vtriusque spectatur: siue enim cibi sint multum delicati, siue parum, hoc tantum agitur vt eorum vsus externus sit temperatus, & interna affectio sub hac ratione in eorum vsum feratur. Itaque solum opus est vna virtus abstinentiæ, quæ sicut affectum & vsum temperat in magnis ciborum voluptatibus, ita & in paruis. Similiter in rebus venereis moderandis idem motiuum spectatur: siue magna in illis sit voluptas, siue parua; vnde eadem virtus castitatis vtriusque moderandæ sufficit. Pari modo fortitudo, quæ maximos timores mortis temperat, etiam ad mediocres pertinet: & mansuetudo, quæ maximas iras domat, etiam mediocres regit. Itæ enim virtutes non spectant nisi vnum obiectum formale, siue passio magna sit, siue mediocri. Cum enim voluptates maximæ, & timores magni, & iræ magnæ omnibus sint communes; nec in his magnitudo & mediocritas diuersum faciât hominis statum, sufficit vna ratio honesti in quoque horum genere, quæ principaliter moderetur affectum in magnis, & secundariò se extendat ad moderandum in mediocribus.

Circa voluptates gustus.

Circa voluptates tactus.

Circa timores.

Circa iras.

Secus verò res habet in affectu pecuniæ & honoris: magni enim honores & magnæ diuitiæ sunt paucorum; vnde diuersum efficiunt statum, & consequenter mutant rationem decori & honesti. Hinc fit vt qui magnis honoribus sunt digni, vel magnas expensas facturi sunt, aliam rationem honesti in moderando affectu, & in vsu talium honorum vel opum spectent & adhibeant, quam passim solent homines in mediocribus. Itaque alia est virtus circa magnos honores, alia circa mediocres. Confirmatur, quia magni honores pertinent ad eos tantum qui magna cogitant & moluntur; hi enim soli magnis honoribus sunt digni: atqui magna moliri, est proprium magnanimitatis: ergo moderatio affectus circa magnos honores, & rectus eorum vsus, pertinet ad magnanimitatem.

34
Circum honores & opes.

Simili modo expensio magnarum opum secundum

eundem rectam rationem non solet fieri nisi ad magnifica opera externa, quæ magnos sumptus requirunt; talia autem pertinent ad magnificentiam: unde etiam ad eandem pertinet, affectum in huiusmodi sumptibus regere. Longè autem aliud spectant homines ut moderentur affectum in mediocribus tum honoribus, tum sumptibus, ut per se satis constat. Non tamen negauerim, quin ex eodem motivo, quo magnæ opes vel magni honores contemuntur, possint etiam contemni parvi. Verùm quia plerumque aliud motiuum respicitur, quando de magnis agitur, aliud quando de mediocribus: idè ad usum humanum & moralem diuersa virtute opus fuit. Vide D. Th. quæst. 129. art. 2. vbi tamen paulò aliter hæc explicat, etsi in re non sit discrepantia.

35 *Per excessum, Cavavoria.*
Opponuntur magnificentiæ duo vitia, alterum per excessum, quod Aristoteles vocat *Cavavoria*, quasi dicat, operariam & indecoram diligentiam in sumptu faciendo; ut cum quis de industria sumptus auget supra quàm res poscat, aut decorum patitur; sicut faciebat ille, qui in filij epulo natali, omnes cibos cum patris argenteis, cum referrentur è mensa, proiciebat in Tiberim. Item qui in res parvas sumptus magnos facit, aut incòcinnè splendorem & magnificentiam ostentat; sicut ille, qui scenæ præpositus substernebat histrionibus purpuram; & mercator, qui conuiujs ad cœnam vocatis, cum hiems esset, faciebat ignem ex cinnamomo, &c. hos etiam *respondens* vocat Aristoteles, id est, decori inexpertos & ignaros.

36 *Per defectum, inoposita.*
Alterum per defectum, quod Aristoteles vocat *inoposita*, D. Thomas *paruiscentiam*, cum quis præ angustia animi, operi magno pares sumptus non exhibet: ut si Templo, vel Cœnobio, quod extruendum suscepit, veller facere parietes cratios, aut tectum stramineum, ut minus expendat. Hic (ut Aristoteles ait) *magna pecunia consumpta, in parua honestum omne perdet, & extinguet: quidquid facturus est, procrastinans, & cunctabundus efficiet, & qua ratione quam minimo sumptu id conficere possit, considerabit; & in his lamentabitur, & ingemiscet, omniaque se efficere maiora quam oporteat, arbitrabitur.*

Est peccatum veniale.
Hoc vitium per se non est nisi peccatum veniale; nisi fortè ex voto, testamento, vel alia ratione ad opus illud magnificum, in quo perficiendo deficit, sit obstructus.

DUBITATIO V.

Quid patientia, & longanimitas: & de illius incitamentis & gradibus.

Diuus Thomas quæst. 136.

Patientia dupliciter, iuxta D. Thomam, accipitur.

37 *Patientia quomodo sit pars integralis.*
Primò, Pro virtute, quæ firmat animum aduersus timores, & dolores mortis, & malorum mortem inferentium; quæ enituit maximè in Martyribus: hæc est pars fortitudinis integralis, vel ipsa virtus fortitudinis inadæquate concepta. de qua suprâ c. 1. dub. 1. huius libri tertij.

Quomodo potentia sit.
Secundò, Pro virtute, quæ in alijs malis animum confirmet, moderando mœrores qui ex illis

percipi solent; ne videlicet propter hos à præscripto rationis recedat, seu aliquid indecori agat: ut in morte parentum, filiorum, amicorum; in exilio, in damnis, in morbis, in contumelijs, alijsque id genus malis: hæc enim magnos mœrores adferre solent, qui hominem sæpè ab arce rationis, & officio virtutis deturbant, & ad malum concitant. hoc modo est virtus annexa fortitudini, ut secundaria principali.

Proxima igitur huius virtutis materia est tristitia & afflictio animi ob mala prædicta incidere solita: hæc enim vel planè comprimit, vel moderatur, ei quamdam sui similitudinem veluti formam imprimens, & ita eam temperans ut recta ratio præscribit, & virum patientem decet; nimirum, ut rationem plenè sui compotem relinquat, nec virtutes alias in suis officijs impediatur. Remota, sunt actiones, verba, & gestus externi, quæ ita regit, ut interna moderatio in eis eluceat; ita ut per tristitiam nihil indecori foris agat, sed mala seæquo animo ferre ostendat. Remotissima autem, sunt ipsa mala: hæc enim dicuntur materia patientiæ; non quòd patientia illis formam seu modum virtutis imprimat; (hanc enim solis affectibus internis & actionibus externis communicat) sed quia sunt obiectum & causa tristitiæ, quæ proxima patientiæ est materia. Simili modo pericula mortis dicuntur materia fortitudinis.

Sed Notandum est, hanc moderationem posse fieri dupliciter.

Primò, Ex affectu solius honestatis, qui in illa relucet. moderari enim tristitiam, & mentem in quadam æquanimitate conseruare, statumque externum corporis huic conformem reddere, per se bonum est & honestum. & hoc modo patientia est virtus specialis, à ceteris distincta.

Secundò, Ex affectu alicuius peculiaris virtutis, quæ per tristitiam & afflictiones oppugnatur. & hoc modo, quod ad internum affectum actualem vel habitualem attinet, non est virtus distincta à ceteris: nam quæuis virtus sicut amat honestum sui generis, ita ex vi huius amoris resistit, quæ illi directè vel indirectè repugnant, animumque aduersus ea firmat. hoc modo passim accipitur in Scripturis, & Patrum scriptis, & in sermone vulgari. quicumque enim affectu alicuius virtutis moderatè fert afflictiones, patiens dicitur.

Hoc modo definitur à D. Augustino q. illa 31. ex Cicerone, cum ait: *Patientia est honestatis aut utilitatis causa, rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna perpassio. vbi illud honestatis, intellige generatim de omni honesto, quod propter se expetitur. Utilitatis, de eo quod ad aliud honestum vile est, ut si patiatis pecuniæ consequendæ causa, qua soluas creditori: nam solius utilitatis causa, si vile ab honesto distinctum sit, pati, non est virtutis patientiæ. Voluntaria, non quòd semper sit in potestate non pati; sed quia in potestate est malle pati quàm ab officio rationis desistere, quàm improbè vel indecorè agere. Diuturna, intellige vel in re vel in animi præparatione. debet enim patiens esse animo comparatus ad patiendum longo tempore, si opus sit. Eòdem pertinet descriptio D. Augustini, quam habet lib. de Patientia (quem ex Indiculo constat esse ipsius, etsi Erasmus reclamet) cap. 2. *Patientia hominis est, qua mala æquo animo toleramus, ne animo iniquo bona deseramus, per qua ad meliora perueniamus.**

Materia.

38 *Ex vario affectu possumus moderari tristitiam.*

Definitio Ciceronis.

39
Necessitas
huius vir-
tutis.

Ex his perspicuum est, quàm patientia sit necessaria. tam enim est necessaria ad salutem, quàm est necessarium, hominem per huius vitæ mala, quæ vel nostra mortalitas inuehit, vel ab aliis irrogantur, à bono non abstrahi, aut ad malum non impelli. & quia huiusmodi mala maximè oppugnant Christianos vt rectam religionem deserant, aut iuxta eius præscriptum non viuant; idèd his maximè necessaria est, iuxta illud Domini, *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* quo significatur, salutem animæ non nisi per patientiam acquiri posse. *Possidere* phrasi Hebræa accipitur pro acquirere; sicut ibi, *Possedi hominem per Deum,* Genesis 4. & *Domini possedit me in initio viarum suarum,* Prouerb. 8. Parum aptè hunc locum explicat Martinus de perfectò anime dominio per patientiam. non tamen refert vtrum hæc tolerantia malorum affectu solius honestatis, quæ propriè ad hanc virtutem pertinet, an illius quæ oppugnatur, an virtutis que fiat: nihil enim horum peculiariter est præceptum. expedit tamen quamplurimas rationes sibi propositas habere, ob quas mala fortiter sint perferenda: efficacius enim multa bona, quàm vnum mouent.

40
Longanimitas.

Longanimitas, quam Græci *μακροθυμία* vocant, potius est pars patientiæ, vel ipsa virtus patientiæ inadæquatè concepta, (vt ex D. Thoma articul. 5. colligitur) quàm virtus distincta: nam inter mala, quæ patientia æquanimiter tolerat, vnum est molestia, quæ percipitur ex rei expectatæ dilatione; huius autem mali seu incommodi tolerantia vocatur longanimitas. Itaque *longanimitas* nihil est aliud, quàm patientia, vt circa tale malum versatur, spectata. Sic Deus longanimis dicitur, quatenus dum nos ad penitentiam inuitat & expectat, moras nostras & tergiversationes tolerat, quæ illi quodammodò molestiam adferunt.

41
Vitia patientiæ
aduersa.
Insensibilitas.

Vitia patientiæ aduersa, sunt *Insensibilitas* & *Impatientia*. illud per defectum non enim est laudabile, nec naturæ humanæ consentaneum, nullis malis, neque tuis neque proximorum tangi; id enim signum est vel brutæ stoliditatis, vel inhumanae duritiei; nec congruit amicitia & vitæ politicae. Hoc verò per excessum: vt cum quis nimium dolet, aut etiam ex dolore à recto discedit. Quicumque enim ob dolorem vel mœrorem, vt illum vitet, pellat, aut soletur, animoque suo sic affecto indulgeat, aliquid mali facit, *impatiens* est; iustum dolendi modum, quem patientia præscribit, exuperans. *Impatiens* etiam dici solet, qui ira vel indignatione excedit, præsertim si hunc motum animi sui foris ostendat: nam ira etiam tristitiam & afflictionem includit. è contrario, qui non facile irascitur, *patiens*. quamuis hic potius mansuetus sit dicendus, alter iracundus, vt infra lib. 4. cap. 4. ostendetur.

Quale peccatum sit.

Est autem hoc vitium per se peccatum veniale tantum; quia solum est excessus in dolore, vel iracundiæ motu, signo externo expressus. potest tamen esse mortiferum vel ratione scandali, vel ratione mali, quod quis ex impatientia facit. *Insensibilitas* seu durities rarè est peccatum mortale; certè per se non potest esse nisi veniale.

42
Patientia
admiranda
sola.

Quia verò patientiæ virtus maximè est homini Christiano necessaria, notanda duxi ex Scripturis & Patribus quadam præcipua eius incitamenta,

quæ ad eius cultum & exercitationem vehementer possint commouere. Primum sit patientia ipsius Dei: in qua duo potissimum consideranda. Alterum, quòd tanta beneficia assidue in peccatores conferat. Alterum, quòd eorum iniurias tam benignè toleret. Vtrumque eleganter expressit Tertullianus libro de patientia, cum ait: *Nobis exercende patientiæ auctoritatem, &c. diuina dispositio delegat, Deum ipsum ostendens patientiæ exemplum: iam primum qui florem lucis huius super iustos & iniustos aequaliter spargit: qui temporum officia, elementorum seruitia, totius gentis tributa dignis simul & indignis patitur similiter occurrere: sustinens ingrassissimas nationes, ludibria artium, & opera manuum suarum adorantes, nomen & familiam ipsius persequentes, luxuriam, auaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidie insistentem, vt sua sibi patientia detrahat: plures enim Dominum idcirco non credunt, quia seculo iratum tam diu nesciunt.* Eundem locum pulcherrimè prosequitur Cyprianus libro de Bono patientiæ, in principio: *Si Dominus, inquit, nobis Pater & Deus est, scetetur patientiam domini pariter & patris: quia & seruis oportet esse obsequentes; & filios non decet esse degeneres. Qualis verò in Deo & quanta patientia, quòd in contumeliam suæ maiestatis & honoris instituta ab hominibus profana templa, & terrena signenta, & sacra sacrilega patientissime sustinens, super bonos & malos aequaliter facit diem nasci, & lumen solis oboriri: & cum imbribus terras rigat, nemo à beneficiis eius excluditur, quò minus iustis simul & iniustis indiscretas pluias largiatur? Videmus inseparabili aequalitate patientia nocentibus & innoxius, religiosis & impiis, gratias agentibus & ingratis, Dei nutu tempora obsequi, elementa famulari, spirare ventos, fontes fluere, grandescere copias messium, fructus miscere vinearum, exuberare pomis arborum, memora frondescere, prata florere; & cum crebris, imò continuis exacerbetur offensis Deus, indignationem suam temperat, & præstitutum semel retributionis diem patienter expectat, &c.*

Dices, Hanc patientiam esse alterius rationis: Deum enim non esse capacem mœoris aut molestiæ, quam patientia sustineat: ac proinde non debere nobis in exemplum proponi.

Respondeo, In patientia duo posse considerari. Primum, Compressionem tristitiæ ex iniuria, vel malo, quòd nobis accidit, obortæ. Secundò, Compressionem vindictæ, cum affectu quodam benigno coniunctam. Primum non inuenitur in patientia Dei; quia in illum tristitia non cadit, quam patientia soletur. vnde neque hac ratione ipsius patientia proponitur nobis imitanda. Alterum verò maximè in patientia Dei reluctet; quò enim ipsius Maiestas est maior, & creatura indignior, magisque ipsi obnoxia; eò iniuria in ipsum est grauior, ac proinde magis ipsum prouocat ad indignationem & vindictam: vt nihil sit admirabilius quàm Deum cohibere manus, iramque in peccatores non effundere, & beneficia sua protelare. & hac ratione proponitur nobis patientia Dei imitanda; nimirum vt ad exemplum ipsius cohibeamus vindictam, contineamus beneficia, & benignum retineamus affectum in eos qui iniuria nos affecerint: vt *sirius*, inquit, *filij Patris vestri, qui in calis est, vt solem suum oriiri facit super bonos & malos, & plus super iustos & iniustos; Matth. 5.*

Secun-

Patientia
Dei.

41
Obiectio

Respon.
Quomodo
patientia
Dei sit ne-
bis exem-
plo.

Patientia
Christi.

Secundum, Patientia Christi, in quo Deus, ut inquit Tertullianus, spiritum suum cum tota patientia collocavit, cuius tota vita eximium fuit patientiæ speculum; passio verò supremum exemplar. Saginari enim, ut idem Tertullianus ait, voluptate patientiæ discessurus volebat. Prosequitur hoc pulcherrimè Cyprianus loco citato. Hic considerandum, quis patitur, & quantum, quid, à quibus, pro quibus, cur, ubi, & quando.

Patientia
Sancto-
rum.

Tertium, Patientia Sanctorum veteris Testamenti, Abelis, Abraham, Isaac, Jacob, Ioseph, Moysis, David, Tobiae, & in primis S. Iob, qui, ut Tertullianus loquitur, omnem patientiæ speciem adversus omnem diaboli vim expunxit, quem non abacti greges, non ille in pecore divitia, non filij uno ruine impetu adempti, non ipsius deniq; corporis in vulnere cruciatus a patientia fide Domino dedita exclusit, & infra: Quale in illo viro feretrum Deus de diabolo extruxit, quale vexillum de inimico glorie sue extulit, cum ille homo ad omnem acerbum nuntium, nihil ex ore promeret, nisi Deo gratias? &c.

Quod si illi, rudi illo læculo, ante Christi doctrinam & exemplum, tantam in adversis patientiam præstiterit; quantum nos perpetrare oportet (ut Tertullianus verbo utar) in luce Evangelij, in schola Christi, in hac copia gratiæ, inter infinita exempla Sanctorum novi Testamenti?

Patientia
fructus.

Quartum, Maximus patientiæ fructus, cum in hac vita, tum in futura. In hac enim vita Primo, Parit satisfactionem pro peccatis: exigua enim tolerantia maximas futuri sæculi penas redimimus. facile toleratur iactura decem aurorum, qua redimitur confectio decem millium. vide Concilium Tridentinum sessione 14. cap. 9. & Gratianum de Pœnitentia distinct. 3. Secundo, Inuit omnes virtutes, easque reddit stabiles & perficit: qui enim virtutis bonum in adversis retinet, ostendit affectum suum illi perfectè & firmiter inhaerere, & quovis alio casu inhaerurum. declarat hoc Tertullianus: Patientia, inquit, fidem manit, pacem gubernat, dilectionem adjuvat, humilitatem instruit, pœnitentiam expedit, exomologesin assignat, carnem regit, spiritum servat, linguam frenat, manum continet, tentationes inculcat, scandala pellit, martyria consummat, &c.

Similia habet Cyprianus libro de bono Patientiæ. hinc Iacobi 1. dicitur: Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestra patientiam operatur; patientia autem opus perfectum habet: ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes.

In futura vita maximam adducet gloriam; nam ut Apostolus 2. ad Corinth. 4. ait, id quod in presenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis; non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. ubi in verbis illis, momentaneum & æternum, leve & pondus, tribulationis & gloriæ, in presenti & sublimitate, emphasin & antithesin considerat.

Eodem pertinet illud Domini, Matth. 5. Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in celis.

Omitto alia Scripturæ testimonia. pulchrè in hanc sententiam dixit Tertullianus: Ad eò satis idoneus patientiæ sequester Deus; si iniuriam deposueris pœnis cum, ulior est: si damnum restitutor est: si dolorem, medicus est: si morrem, resuscitator est. Quantum patientiæ licet, ut Deum habeat debitorem!

Quintum, Tormenta inferorum, quibus sæpè digni fuimus, & tamen evasimus: qui enim hæc attentè considerat, omnia huius vitæ incommoda nihili aestimabit; sed veluti in deliciis ponet. Sicut qui considerat maximam calamitatem, qua pluri sunt oppressi, se cum paucis evasisse, modicam iacturam nihili facit; sed se cum illa felicem reputat, sibi que gratulatur, quòd licuerit tam parvo incommodo elabi. Vide Albertum de virtutibus cap. 4.

Tormenta
inferni.

Sextum, Impatientiæ incommoda. Nam Primo, Amittit meritum patientiæ. Secundo, Afflictio non minuitur per impatientiam, sed exasperatur: maius enim ipsa tormentum, & diutius animum excrucians quàm ipsum originale malum, unde impatientia excitatur, è contrario per patientiam dolor valdè mitescit. Tertio, Impellit ad omne genus peccati, ad blasphemiam, contumeliam, homicidium, adulterium, furtum, &c. Unde Tertullianus: Ut compendio dictum sit, omne peccatum impatientiæ ascribendum: malum impatientiæ est bonum. hic tamen nomen istud paulò laxius vsurpatur. Idem prosequitur Cyprianus. Hac de patientiæ incitamentis, nam minutiora prætermitto. vide infra lib. 4. c. 4. dub. 3. de mansuetudine.

Impatienti-
æ incom-
moda.

Quod ad gradus patientiæ attinet, variis modis assignari possunt. Primo, Ex parte malorum quæ quis patitur: & sic Primus gradus est, Cum patientiam retinemus in damnis fortunarum. Secundus, In detrimentis famæ. Tertius, In detrimentis corporis & vitæ; quòd pertinet patientia Iob, & sanctorum Martyrum, & in primis Christi Domini.

44
Gradus pa-
tientia.

Secundo, Ex parte modi perferendi: sic Primus gradus est, Tolerare sine murmuratione. Secundus, Sine lamentatione & querimoniis apud alios. Tertius, Cum gaudio; sicut Apostoli, qui ibant gaudentes a conspectu concilij, quia digni habiti sunt, pro nomine Iesv contumeliam pati. Ad hunc hortatur Apostolus Iacobus c. 1. suæ Epistolæ; Omne gaudium existimate, fratres, &c.

Tertio, Ex parte causæ ipsius mali, quòd patimur. Hoc modo Primus gradus est, Si patienter feramus mala, quæ pro culpis nostris siue à Deo siue ab hominibus irrogantur. Secundus, Si absque nostra culpa ab inimicis, vel aliis qui nobis obstructi non sunt, illa patiamur. Tertius, Si inferantur ab iis, qui multis beneficiis à nobis affecti fuerunt: illa enim ingratitude maximè auget iniuriæ atrocitatem, & prouocat iram. unde difficillimum est erga tales retinere patientiam. Quartus est, Huiusmodi iniurias non solum æquo, sed etiam libenti animo perferre, & etiam desiderare; ut sic aliquo modo Dominum nostrum imitemur, qui omnia iniuriarum & afflictionum genera ab iis quos summis beneficiis affecterat, patientissimè sustinuit, & pro iisdem etiam Patrem rogavit. vide Cyprianum & Tertullianum locis citatis.

DUBITATIO VI.

De perseverantia, & constantia,
vitiisque oppositis.

Diuus Thomas quest. 137. 138.

⁴⁵ *Perseuerantia dupliciter accipitur. Primò, Pro continuatione iustitiæ vsque ad mortem; & sic non est peculiaris virtus, sed conditio quædam, seu circumstantia virtutis, in eo consistens, quòd iustitia adhæreat homini vsque ad mortem. Hanc perseverantiam nemo habet completè & in actu secundo, nisi in termino vitæ: estque magnum illud donum proprium electorum, de quo D. Augustinus lib. de bono perseverantiæ.*

^{2.} *Propositi-um persequendi in opere.* Secundò, Pro proposito perseverandi in bono opere, quamdiu ratio dictabit. hoc autem dupliciter fieri potest. Primò, Ex affectu peculiaris honestatis, quæ in illo opere spectari potest; vt cum quis vult perseverare in ieiunio Quadragesimæ vsque ad finem, vel vt carnem domet, vel vt pro peccatis satisfaciat, vel vt obediat Ecclesiæ, &c. aut in aliquo alio pio exercitio, bonaque consuetudine, ob peculiare bonum illius, hac ratione etiam non est vna aliqua virtus, sed omnis; nam omnis virtus ex affectu proprii boni potest velle operis sui continuationem & durationem vsque ad finem: omnis autem volitio, quæ ex affectu peculiaris boni alicuius virtutis oritur, ad illam virtutem pertinet: electio enim & intentio eiusdem sunt virtutis.

⁴⁶ *Quo modo sit virtus peculiaris.* Secundò, Præcisè ex affectu ipsius perseverantiæ & continuationis. nam vsque ad finem constitutum in bono opere perseverare & continuare, per se honestum est, peculiaremque laudem mereatur. hoc modo perseverantia est virtus peculiaris, de qua hoc loco D. Thomas. sicut enim magnanimitas est peculiaris virtus, quia in opere virtutis peculiarem rationem honesti intendit, & efficit, (nimirum vt magnum sit, & animo generoso congruens) & impedimentum ex honoris immodico affectu proveniens tollit: ita perseverantia, cum in opere virtutis intendat, & efficiat peculiarem rationem honesti, nimirum diuturnitatem & continuationem vsque in finem; vincatque tædium & molestiam, quæ ex diuturnitate obrepere solet, est virtus peculiaris.

⁴⁷ *Materia huius virtutis.* Huius igitur virtutis principalis materia est opus bonum cuiusvis virtutis. Forma, quam huic inferre intendit, est illius continuatio vsque in finem, quem ratio præscripsit, siue ille sit finis vitæ, siue certi negotij, vel temporis præfiniti. Continuationem voco, non qua opus numquam interpellatur (hæc enim homini ad longum tempus non est possibilis) sed qua suis temporibus repetatur; & non omittatur, dum statè vices recurrunt.

Secundaria autem materia est molestia animi, quæ ex illa diuturnitate rei laboriosæ & difficilis capitur; hanc enim moderatè fert & vincit hæc virtus: sicut patientia vincit molestias aliorum

malorum. Dixi materiam secundariam, quia præcipuum officium huius virtutis cervitur circa opera bona; vnde & nomen ab his contraxit, non à molestiis quas sustinet. secus in patientia, cuius cum præcipuum munus sit, mala aquanimiter ferre, ab illorum perpeffione etiam nomen sortitur. Quæ autem hic Martinus apud Caietanum contra diuum Thomam disputat, parvi sunt momenti, sicut & alia pleraque eiusdem Auctoris, cum D. Thomam oppugnat: est enim in illis vt plurimum vel mera logomachia, vel aliena intelligentia.

Constantia parum à perseverantia differre videtur, in eaque includi. quid enim est aliud perseverare, quam vsque in finem constantem esse, sibi que in bono constare: nisi forte quis ita velit distinguere, quòd constantia vincat difficultatem continuandi boni, quæ provenit ex naturali quadam animi mutabilitate, & impedimentis extrinsecis incidentibus: vt sunt blanditiæ, promissiones, displicendi timor, placendi cupiditas, &c. Perseverantia verò difficultatem, quæ ex diuturnitate rei molestæ & laboriosæ oritur. Sed hæc distinctio neque ab Auctoribus, neque vulgò servari solet; estque in re morali satis minuta: nam propriè ille etiam constans dicitur, qui in re ardua vsque ad finem perstat: & perseverans, qui ab externis impedimentis non vincitur. Distinguuntur tamen ratione & conceptibus: ratio enim constantia in eo sita est, quòd homo sibi in bono proposito constet, sibi que similis permaneat contra omnes difficultates occurrentes, idque quamdiu ratio dictabit. Perseverantia verò in eo, quod in cœptis pergat, eaque vsque ad finem continuet.

His virtutibus duo extrema aduerfantur, *per- tinacia & mollities animi, vel inconstantia*: hæc per defectum, illa per excessum. Qui enim perseverat & firmus manet in proposito siue sentiendi, siue agendi vbi non oportet, vel plus quam oportet, *perimax* dicitur: Aristoteli 7. Ethic. capite 9. *τοῦτο ἴσχυρον*, quòd fortius æquo suæ sententiæ inhæreat; & *ἰσχυροῦς*, quia suæ sententiæ amantior: estque hoc veniale vel mortale, pro materia gravitate; vt cum quis non vult mutare fidem aut religionem falsam quam semel suscepit, ne videatur inconstans; cum Princeps non vult reuocare legem, quam vltus deprehendit perniciosam, &c.

Qui verò facilè mutat propositum, vocatur *Inconstans*. si id faciat tædio diuturnitatis, vel similibus incommodi, *mollis*. Est peccatum mortiferum, si tenebaris ex voto, vel præcepto, & materia sit gravis; vt cum quis deserit Institutum religiosum, &c. Si verò sit levis, veniale. si nullo modo tenebaris, non erit peccatum, mutare propositum, & relinquere primum exercitium: nisi forte id fiat ex inordinata aliqua passione; tunc enim inordinatè à bono proposito desistis; vt rectè Caietanus v. Inconstantia: de quo vide Gregorium Homilia 3. in Ezechielem, sub finem.

Hactenus de fortitudine.